

Lausunto

12.07.2024

Asia: VN/31917/2023

Lausuntopyyntö rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamista koskevasta hallituksen esityksen luonnoksesta

1. Yleinen kanta lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumiseen

Mikä on yleinen kantanne siihen, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luovuttaisiin pääsääntöisesti?

Erittäin kielteinen

Voitte perustella kantanne edelliseen kysymykseen.

Länsi-Uudenmaan sovittelutoimiston kanta on erittäin kielteinen. Lähisuhdeväkivalta on vakava ongelma Suomessa ja siksi viranomaisten valvomasta ja ammattilaisten ohjaamasta lähisuhdeväkivallan sovittelusta ei tule luopua. Sovitteluprosessi tarjoaa lähisuhdeväkivallan uhrille ainutlaatuisen ja maksuttoman mahdollisuuden kohdata tapahtunut, kertoa kokemastaan väkivallasta sekä tarkastella realistisesti omaa tilannettaan sovittelun ammattilaisten ja koulutettujen vapaaehtoissovittelijoiden kanssa. Sovittelussa uhri ohjataan aina uhrin tarpeen mukaisesti väkivalta-, mielenterveys- ja päihdetyön jatkopalveluihin.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sovittelusta keräämän asiakaspalautteen perusteella useimmat ovat saaneet apua ongelmiinsa. Myös tutkimustieto tukee lähisuhdeväkivallan sovittelun toteuttamista (VN TEAS, 2023). Kuten luonnoksestakin ilmenee, on vaikea löytää syytä luopua toiminnasta, joka asiakaskokemusten ja tutkimustiedon valossa palvelee laadukkaasti rikoksen osapuolia ja yhteiskuntaa monella tasolla.

Nähdäksemme sovittelua vastustavat tahot ovat tulkinneet kv-sopimuksia vähintäänkin tarkoitushakuisesti. Luonnoksessa itsessäänkin todetaan, että lähisuhdeväkivallan sovittelu ei ole kansainvälisten ihmisoikeussopimusten vastaista eivätkä ne sisällä sovittelun kieltoa. Kansainvälinen normisto päinvastoin tukee sovittelua. Esimerkiksi uhridirektiivin mukaan uhrilla, joka haluaa osallistua korjaavan oikeuden menettelyihin, tulee olla oikeus turvallisiin ja päteviin korjaavan oikeuden palveluihin (uhridirektiivi 12 art.). Uhridirektiivissä kiinnitetään huomiota siihen, että restoratiiviset oikeuspalvelut voivat olla uhrille hyvin hyödyllisiä (uhridirektiivi, kohta 46).

Lähisuhdeväkivallan sovittelun vastustajat perustelevat usein kantaansa sillä, että lähisuhdeväkivaltaa sisältävän rikoksen sovittelu heikentää uhrin asemaa. On kuitenkin huomattava, että lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämisen vaikutukset ovat luonnoksessakin esitetyllä tavalla juuri päinvastaiset: esitetyllä lainmuutoksella ei tulisi juurikaan olemaan vaikutusta tekijän asemaan, mutta sen sijaan se heikentää nimenomaan uhrin oikeuksia.

2. Vaikutukset

Voitte kertoa kantanne esityksen vaikutusten arvioinnista. Onko esityksellä joitain sellaisia vaikutuksia, joita esitysluonnoksessa ei vielä ole kuvattu?

Luonnoksessa ei anneta riittävästi painoarvoa sille, että lähisuhdeväkivaltatapauksissa sovittelu vaikuttaa hyvin vähän asian käsittelyyn rikosprosessissa. Lähisuhdeväkivaltaa sisältävistä sovittelualoitteista iso osa on sellaisia, joissa näyttö ei riitä syytteen nostamiseen saatikka epäillyn tuomitsemiseen. Nämä rikosasiat eivät etene käräjäoikeuteen, vaikka sovittelua ei järjestettäisi. Niissä tapauksissa, joissa näyttö riittää, syyttäjä voi joka tapauksessa nostaa asiassa syytteen ja ajaa sitä käräjäoikeudessa, sovittelusta huolimatta. Toisinaan syyttäjä ilmoittaa aikomuksestaan nostaa syyte tehdessään sovittelualoitteen, ja toisinaan syyttäjä kirjaa aloitteeseen istuntopäivän. Lähisuhdeväkivaltatapauksissa sovittelu itsessään ei siis toimi rikosprosessille vaihtoehtoisena menettelynä, vaan sitä täydentävänä.

Luonnoksen mukaan lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisella tulisi olemaan lukuisia uhrin asemaa heikentäviä vaikutuksia. Itseasiassa, esityksessä arvioitujen vaikutusten perusteella lainmuutokselle on vaikeaa löytää perusteluja ja ne saavatkin lähisuhdeväkivallan parissa työskentelevän ammattilaisen pohtimaan, miksi hallitus edes esittää sovittelusta luopumista lähisuhdeväkivaltaa sisältävissä rikoksissa. Edelleen hämmennystä herättää se, miksi uhrin asemasta huolestuneet tahot suhtautuvat erittäin myönteisesti tähän uhrin turvallisuutta heikentävään lainmuutosehdotukseen. Esityksen ja esitystä puoltavien lausuntojen perusteella piiryy kuva, että esityksellä ei tosiasiaassa ole tarkoitukseen suojella uhria lähisuhdeväkivallalta, vaan pikemminkin kontrolloida uhrin oikeutta osallistua sovitteluun. Ikään kuin lähisuhdeväkivaltaan mahdollisesti sisältyvän pakottavan kontrollin sovittelu olisi uhrille vahingollisempaa kuin kumppaninsa uhuriin kohdistama pakottava kontrolli itsessään. Huomionarvoista onkin se, että luonnoksessa hallituksen esitykselle esitetään vain kaksi tavoitetta, joista kumpikaan ei tähtää lähisuhdeväkivallan vähenemiseen yhteiskunnassa.

Luonnoksessa tunnustetaan, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopuminen tarkoittaa samalla luopumista yhdestä palvelusta, jolla voidaan puuttua lähisuhdeväkivaltaan. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että rikoksen osapuolten, siis myös uhrin, käytettävissä olisi yksi auttava palvelu vähemmän. Luonnoksessa on arvioitu tämän voivan johtaa väkivallan jatkumiseen lähisuhteessa, ellei osapuolille ole tarjolla korvaavaa palvelua. Luonnoksessa pidetään myös tutkimustiedon valossa mahdollisena, että sovittelusta luopuminen voi heikentää uhrin mielenterveyttä.

Hallituksen tulisi lisäksi erityisesti kiinnittää huomiota siihen, millaisia hyvinvointia heikentäviä vaikutuksia lähisuhdeväkivallan sovittelun lopettamisella tulisi olemaan väkivaltaa kohdanneiden perheiden lapsiin. Lapsiin ulottuvat vaikutukset tulisivat olemaan sekä välillisiä että suoria. Lainmuutoksesta johtuvat uhrin asemaa ja oikeuksia heikentävät vaikutukset heijastuvat suoraan väkivaltaa kohdanneiden perheiden lapsiin. Sovittelun lopettaminen tarkoittaisi samalla sitä, että yhteiskunnassa olisi yksi lasten tilannetta ja turvallisuutta arvioiva taho vähemmän. Sovittelutoimijat tekevät lastensuojeluilmoituksen aina, kun poliisi ei ole sitä rikosilmoitusta kirjattaessa tehnyt. Lisäksi lastensuojeluilmoitus tehdään poliisin tekemästä ilmoituksesta huolimatta silloin, kun sovittelutoimistolle herää huoli perheen lasten turvallisuudesta.

Näiden vaikutusten taloudellista merkitystä esityksessä ei arvioida lainkaan. Taloudellisten vaikutusten osalta onkin lausuttava, että ne on esityksessä arvioitu puutteellisesti. Samaan aikaan, kun esityksessä arvioidaan lainmuutoksen tuomat taloudelliset vaikutukset neutraaleiksi, esityksessä on kuitenkin tunnistettu muutoksen lisäävän työtä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla (sosiaali- ja terveyspalveluissa), sisäministeriön hallinnonalalla (poliisissa) sekä oikeusministeriön hallinnonalalla (syyttäjälaitoksessa ja tuomioistuinvirastossa). Sikäli kun esityksen yhtenä tavoitteena on edistää asioiden käsittelyä uhria tutkimustenkin mukaan erityisen kuormittavassa ja stressaavassa rikosprosessissa sovittelun sijaan, on epärealistista väittää, ettei muutoksella olisi neutraalia suurempaa vaikutusta julkiseen talouteen (asianomistajien kokemuksia oikeusprosessista mm. Poijula, 2010).

3. Lakiehdotuksen 3 a § (henkilösuhteet)

Voitte kommentoida henkilösuhteita, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kiello koskisi.

Kielto koskisi lähinnä parisuhteita ja entisiä parisuhteita, sekä sisarusuhteita.

Lähisuhdeväkivallan sovittelun kategorinen kieltäminen on kohtuutonta sekä kv-normiston vastaista. Erityisen kohtuutonta on kieltää sisarusten välinen sovittelu. Kiellon tullessa voimaan, sen enempää alaikäiset kuin aikuisetkaan sisarukset eivät saisi käsitellä tapahtunutta sovittelussa. Luonnoksessa esitetty lainmuutos vaikeuttaisi sovittelusta hyötyvien lapsiperheiden asemaa sekä niiden perheiden asemaa, joissa esimerkiksi aikuisten sisarusten välillä vallitsee pitkittynyt konfliktitilanne.

4. Lakiehdotuksen 3 a § (rikokset)

Voitte kommentoida rikoksia, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kiello koskisi.

Kielto koskisi lähinnä pahoinpitelyjä ja lieviä pahoinpitelyjä sekä virallisen syytteen alaisia laittomia uhkauksia. Tämän lisäksi soviteltavaksi ei saisi ottaa rikoslain 20 ja 25 luvuissa mainittuja seksuaalirikoksia, vapaudenriistoa, ihmiskauppaa ym. Jälkimmäisten nimikkeiden osalta sovitteluja ei yleensä muutoinkaan järjestetä.

Sovittelun kategorinen kieltäminen pelkkien rikosnimikkeiden perusteella estäisi käytännössä sovittelun hyödyntämisen niissä lukuisissa tapauksissa, joissa rikoksen osapuolet, erityisesti uhri, hyötyisivät sovittelusta. Jo nykyään tutkimustieto (VN TEAS, 2023) osoittaa, että sovittelutoimistoissa tunnistetaan hyvin sovitteluun soveltumattomat tapaukset niistä, joissa sovittelu tuo osapuolille, ja yhteiskunnalle, lisäarvoa. Siksi luonnoksessa esitetyn kaltaiselle rikosnimikekohtaiselle kiellolle ei ole perusteita.

5. Lakiehdotuksen 3 a § (muuta)

Onko teillä muuta kommentoitavaa esitysluonnoksen 3 a §:stä?

Siinä tapauksessa, että hallituksen esitys päätetään eduskunnassa hyväksyä, tulisi tulkintaongelmien välttämiseksi luonnoksen 3 a §:ssä mainita, että laittoman uhkauksen osalta kiello koskee vain virallisen syytteen alaisia laittomia uhkauksia. Tämän tyyppisiä laittomia uhkauksia on jo nykyisellään sovitteltu hyvin rajoitetusti.

Syyttäjällä ja poliisilla tulisi säilyttää oikeus ohjata sovitteluun lakiehdotuksen kieltämiä nimikkeitä tilanteissa, joissa rikosprosessi on päättynyt. Nähdäksemme kielloa ei voi perustella sen enempää periaatteellisilla kuin oikeusturvakysymyksilläkään enää siinä tilanteessa, kun syyttäjä tai tuomioistuinviranomaisena on asian lainvoimaisesti rikosprosessissa ratkaissut. Tällainen tilanne on käsillä esimerkiksi silloin, kun syyttäjä on tehnyt asiassa tutkinnanrajoittamispäätöksen tai syyttämättäjäyttämispäätöksen, taikka silloin, kun asia on ratkaistu tuomioistuimessa.

Eryistä huomiota tulee kiinnittää alle 15-vuotiaiden sisarusten välillä tapahtuneeseen väkivaltaan. On arkijärjen vastaista kieltää sovittelu lähisuuhdeväkivaltatapauksissa, joissa rikolliseen tekoon epäilty ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa eikä asia näin ollen edes teoriassa voi edetä rikosprosessissa. Kuten muissakin tapauksissa, myös näissä, osapuolten kohtaaminen ja asian käsittely avustetun dialogin avulla, on omiaan tuomaan huomattavaa hyötyä lapsille ja nuorille itselleen, myös perheille ja yhteiskunnalle.

Huomiota tulisi lisäksi kiinnittää tilanteisiin, joissa lähisuhteen molemmat osapuolet ovat samaan aikaan sekä asianomistajan että epäillyn asemassa. Sovittelussa tilanne on usein kuvatun lainen.

6. Muuta

Onko teillä muuta kommentoitavaa esitysluonnoksesta?

Luonnoksessa tuodaan ansiokkaasti esiin viranomaispalveluun, tutkimukseen ja kansainvälisiin oikeusohjeisiin nojaavia lähisuuhdeväkivallan sovittelua puoltavia näkökohtia. Sen sijaan sovittelun kieltämisen tueksi esitys tuo esiin lähinnä vain arvauksia siitä, miltä uhrista saattaa tuntua. Näille luonnoksessa esitetyille huolille ei osoiteta faktaperustaa, vaan ainoastaan sovittelun vastustajien huoli siitä, että joku sovitteluun osallistuvista uhreista voi kokea epämiellyttäviä tunteita sovittelun aikana. Olemassa oleva data kuitenkin osoittaa, että näin ei useimmissa tapauksissa ole. Kuten esityksessä mainitaan, Terveystieteiden tutkimuskeskuksen keräämän asiakaspalautteen mukaan lähisuuhdeväkivallan osapuolet ovat keskimääräistä tyytyväisempiä sovitteluun. VN TEAS-selvitys

lisäksi osoittaa, että sovitteluprosessi toimii pääsääntöisesti hyvin. Selvityksen mukaan valtaosa ei kokenut painostusta sovitteluun osallistumiseen. Lähes kaikki selvitykseen osallistuneet kokivat sovittelutapaamiset hyödyllisiksi, sovittelijat taitaviksi, ja että heitä ohjattiin hyvin jatkopalveluihin.

Luonnoksessa nostetaan esiin keskeisesti huolta siitä, että lähisuhdeväkivaltaa sisältävissä rikoksissa uhrin vapaaehtoisesta suostumuksesta sovitteluun ei voida riittävästi varmistua. Lisäksi joissakin esitystä puoltavissa lausunnoissa on esitetty väite siitä, että sovittelun ammattilaisilla ei ole riittävä osaamista tunnistaa toistuvaa lähisuhdeväkivaltaa. Sovittelutoiminnan ammattilaisina toimivat koulutetut ja sitoutuneet, pääasiassa sosiaali- ja terveysalan, kasvatusalan, juridiikan tai yhteiskuntatieteiden alan, ammattilaiset. Sovittelun ammattihenkilöstöä lisäkoulutetaan jatkuvasti. VN TEAS-selvityksen mukaan sovittelutoiminnassa käytettävästä asiakastietojärjestelmästä saatujen tietojen perusteella lähisuhdeväkivallan sovittelua ei käynnistetty lainkaan, tai jo käynnistetty sovitteluprosessi keskeytettiin, yhteensä 41 prosentissa kaikista sovitteluun ohjautuneista lähisuhdeväkivaltatapauksista. Tämä osoittaa, kuten selvityksessäkin on päätelty, että sovittelun ammattihenkilöstö tunnistaa hyvin sovitteluun soveltumattomat tapaukset.

Hallituksen tulisi tarkkaan arvioida lakimuutosesityksen vaikutuksia uhrin asemaan. Palveleeko lainmuutos uhria? Huomiota tulisi kiinnittää myös siihen, että suuri osa sovittelutoimistoon ohjautuvista lähisuhdeväkivaltaa sisältävistä sovittelualoitteista eivät rajaudu rikosprosessin ulkopuolelle sovittelun vuoksi, vaan siksi, että tapauksissa näyttö ei riitä syytteen nostamiseksi. Ne tapaukset, jotka käsitellään käräjäoikeudessa, olisivat päätyneet sinne mitä todennäköisimmin sovittelusta huolimatta. Tuomiot sen sijaan lieviä ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä ovat tyypillisesti olleet varsin lieviä. Niistä seuraa yleensä sakkorangaistus, jonka pahimmassa tapauksessa uhri voi joutua maksamaan. Prosessaamisesta aiheutuvat kulut heijastuvat suoraan uhrin ja perheen lasten hyvinvointiin. Erityisesti tilanteissa, joissa uhri on perheen ainoa työssä käyvä, saattaa uhri joutua maksamaan paitsi pahoinpitelijälleen tuomitun sakon, sekä lisäksi korvata valtiolle pahoinpitelijänsä oikeudenkäyntikulut.

Lainmuutoksen myötä poliisille ja syyttäjälle jäisi monessa lähisuhdeväkivaltatapauksessa ainoaksi reagointikeinoksi tutkinnanrajoittaminen ja syyttämättäjäittäminen. Palveluohjaus tulisi vähenemään. Tämä ei palvelisi rikoksen osapuolten etua ja erityisesti uhrin tilanne hankaloituisi. Tutkimustiedon valossa kuormittava rikosprosessi ei auta kriisissä olevan asianomistajan tilannetta (Poijula, 2010).

Hallituksen tulee lisäksi vakavasti pohtia, onko näin isoa muutosta tarkoituksenmukaista toteuttaa juuri ennen sovittelutoiminnan suunniteltua siirtymistä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle?

LÄHTEET (mm.):

Sovittelun tilastoraportti 2022, THL

Pojula, Soili: Henkirikosuhrien perheenjäsenten selviytyminen, mielenterveys ja kokemukset tuesta ja palveluista. STM 2010:21.

Rikosuhridirektiivi (2012/29/EU)

Shemeikka ym.: Lähisuhdeväkivallan sovittelu: Yleiset piirteet ja osapuolten kokemukset prosessista. VN TEAS 2023:11

Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus restoratiivisen oikeuden käytöstä rikosasioissa (CM/Rec(2018)8)

Lähisuhdeväkivallan sovittelun hyvän käytännön malli (Ohjaus 17/2023, THL)

Lisätiedot:

Lars Rikberg, vastaava sovitteluohjaaja

Länsi-Uudenmaan sovittelutoimisto

lars.rikberg@kalliola.fi

Riikka Hiitelä, sovitteluohjaaja ja varavastuuhenkilö

Länsi-Uudenmaan sovittelutoimisto

riikka.hiitela@kalliola.fi

Rikberg Lars
Kalliolan Settlementti ry / Länsi-Uudenmaan sovittelutoimisto